

Visitaforedrag
Biskop Kari Alvsvåg visitas til
Idd, Enningdalen, Asak og Tistedal menigheter
23.-28.09 2025

Innledning

«Vi har aldri hatt mest, men vi har alltid hatt oss- og forstått at det er det som betyr noe»

Sitatet kommer fra en video Halden kommune laget i konkurransen for å bli Norges kulturhovedstad i 2025. Jeg fikk se filmen da jeg møtte ordfører og kommuneledelsen denne uken. Den var både imponerende og rørende, og viste det samme jeg har sett i så mange møter under denne visitasen: Her bryr vi oss om hverandre! Og jeg har fått se at for veldig mange gir det i tillegg mening å løfte blikket og vite at vi har en Gud som vil være med oss, slik det heter i byens valgspråk, og som også navnet på sentrumskirken i byen minner oss om. (Immanuel-Gud med oss)

Halden vant ikke konkurransen denne gangen -det kommer dere til å gjøre en gang! Men det er ikke det viktigste. Det viktigste er at dere som bor her sammen skaper et inkluderende og raust fellesskap. Under denne visitasen har jeg fått oppleve en kirke som er en naturlig umistelig del av de mange lokalsamfunn, og som sammen med alle gode krefter, og dem er det mange av her, er med på å virkeliggjøre Den norske kirkes visjon: «Mer himmel på jord». I dette foredraget vil jeg oppsummere mine inntrykk og peke på utfordringer og muligheter som ligger foran.

Visitas til fire av sju menigheter

Denne visitasen kan ikke sees på isolert, men er en del av en visitasprosess som går over et par år og som fortsetter i resten av menighetene i Halden i 2026.

Visitasen til Halden kommune startet rett før jul da jeg hadde visitas til Halden fengsel. I fengselet er kirken tydelig til stede med prester ansatt og lønnet av bispedømmet.

Samtaler med innsatte og veiledning av ansatte, i tillegg til å feire gudstjenester, hører med til fengselsprestenes arbeid. De har også ansvaret for å koordinere andre tro- og

livssyns nærvær i fengselet. Retreatarbeidet som er utviklet i samarbeid med Frelsesarmeen er ganske unikt. Dette ble dokumentert i den sterke filmen «Straff» som kom i fjor. Kirkens nærvær i Halden fengsel er godt forankret og fungerer svært godt.

Høgskolen i Østfold har en stor avdeling på Remmen, og bispedømmerådet arbeider stadig med å få til en studentpresttjeneste. Så langt har det dessverre ikke latt seg realisere.

Mye av det kirkelige arbeidet i Halden kommune foregår på tvers av grensene mellom de sju soknene her. Likevel har de ulike stedene sine særpreg. Jeg har i denne runden visitert Idd, Enningdalen, Asak og Tistedalen sokn, samtidig som jeg har hatt et blikk for helheten. Så er mitt mål å komme tilbake meste høst for å bli nærmere kjent med de tre siste menighetene gjennom en ny visitasuke.

En visitas er mer enn en punktuell hendelse. Den skal bidra til utvikling og samskaping, og her i Halden er det for tiden mange prosesser som krever godt arbeid over tid. Det handler både om gudstjenesteliv, organisering av ansatte og økonomi. Jeg ser derfor disse visitasene i sammenheng, og tenker at mye spennende og viktig kan skje i perioden fram til neste besøk.

Kirken i lokalsamfunnet

I møtet med kommunens ledelse kom det tydelig fram at samarbeidet med kirken i Halden fungerer veldig godt på mange områder.

Kirkens oppgave på vegne av storsamfunnet som gravplassmyndighet blir godt ivaretatt av kirkelige fellesråd. Innenfor helsesektoren har kirken betydelige bidrag for ulike aldersgrupper, både innenfor somatisk og psykisk helse.

På undervisnings- og oppvekstfeltet er samarbeidet mellom kirken og skoler og barnehage godt og innholdsrikt.

Og som kulturaktør er kirken både en viktig arena gjennom sine bygg, og en betydningsfull utøver av kultur gjennom både profesjonelle utøvere og amatører i alle aldre.

Jeg er glad for at ordføreren i møtet inviterte til at fellesrådet minst en gang i året møter formannskap eller kommunestyret for å orientere om virksomheten, i tillegg til det løpende samarbeidet med administrasjonen om drift, prosjekter og økonomi. Dette følges opp av kirkevergen og prostens.

I dag er kirken i det kommunale systemet plassert i avdelingen for kultur, idrett og fritid. Jeg vil understreke at den kirkelige virksomheten har innslag på de aller fleste av kommunens tjenesteområder. Dette er det viktig å være klar over, og ta hensyn til i både budsjettarbeid og på avtalenivå.

Jeg vil anbefale at kommunen og kirken sammen ser på muligheten for å formalisere og kvalitetssikre det gode samarbeidet gjennom noen overordnede, skriftlige avtaler som både gir forutsigbarhet, sikrer kontinuitet og avklarer forventninger mellom partene. En slik finnes på kulturområdet. I tillegg bør det lages skriftlige avtaler om samarbeid mellom kirke og skole/barnehage, helse og beredskap.

Kirken har også et utstrakt samarbeid med andre aktører i lokalsamfunnet. I møtet om barn og unges oppvekstmiljø understreket Kirkens Bymisjon og Dialogforum Østfold hvor viktig det er å samarbeide for å nå de som har behov for ekstra støtte og veiledning, og at kirken er en viktig alliert i dette arbeidet.

Det økumeniske fellesskapet i Halden er rikt og mangfoldig. Den norske kirke er representert i samarbeidsforumet «Predikantringen». Det er viktig å anerkjenne ulikhet og samtidig glede seg over hva andre får til. Så lenge vi kan stå sammen om det viktigste; at evangeliet om den oppstandne Kristus blir forkynt, og at budskapet om at alle mennesker er skapt i Guds bilde og har den samme ukrenkelige verdi blir formidlet i ord og handling, kan et fellesskap av ulike forsamlinger berike både byen og menneskene her.

Folkekirken er organisert i lokale sokn med valgte representanter til menighetsråd. Det gir et godt grunnlag for å bygge nettverk også i det helt nære miljøet. Her ser jeg med glede på hvordan kirken knytter til seg lag og foreninger både i forbindelse med gudstjenesteliv og kulturaktiviteter. Det er en viktig del av landets totalberedskap at vi har livskraftige lokalsamfunn, og i en tid hvor mange opplever utrygghet er en kirke som finnes der livet leves svært viktig. Selv om ikke alle kirkene er i bruk hver uke, må det være lys i vinduene og klokken må ringe i blant.

Menighetene

I løpet av uken har jeg hatt møte med de folkevalgte rådsmedlemmene i alle fire menighetene. Det har vært sterkt å høre hvordan de beskriver samarbeidet og samholdet i rådene, og gleden over å få bidra og bety noe. Ikke alle nyvalgte har vært like forberedt på det som møtte dem, og det blir foran neste valg viktig å gi god informasjon om hva vervet innebærer. Det er et stort ansvar, og dere skal ha stor takk for at dere har tatt på dere oppdraget.

I trossamfunnsloven er det understreket at folkekirken skal være landsdekkende og demokratisk. For å oppnå dette har vi ordningen med soknet som den grunnleggende enheten i organisasjonen.

Størrelsen på soknene er et resultat av flere ulike faktorer: Geografi, demografi, historie og samfunnsutvikling. Oppgavene til menighetsrådet er de som i stor grad konstituerer kirken: *«Menighetsrådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i soknet, særlig at Guds ord kan bli rikelig forkynt, syke og døende betjent med det, døpte gis trosopplæring, barn og unge samlet om gode formål og legemlig og åndelig nød avhjulpet. Menighetsrådet har ansvar for at kirkelig undervisning, kirkemusikk og diakoni innarbeides og utvikles i soknet.»*

I 1997 ble ordningen med et eget forvaltingsorgan på kommunenivå til. Ordningen med kirkelige fellesråd har bidratt til mer selvstendighet for kirken, siden mange oppgaver da ble overført fra kommune til kirke, og har gjort kirken mer robust og handlekraftig.

Soknene er for små til hver for seg å håndtere personal, bygg og administrasjon. Derfor er det fornuftig at fellesrådet ivaretar dette på vegne av soknene. I tillegg skal det fremme samarbeidet mellom menighetsrådene.

I møtene med menighetsrådene er jeg blitt styrket i min overbevisning om at det arbeidet og engasjementet som gjøres i soknene av valgte rådsmedlemmer er umistelig og avgjørende for kirkens tillit hos folket. Det er en styrke for lokalkirken å ha et valgt menighetsråd i hvert sokn. Samtidig åpner kirkeordningen for at man kan danne felles menighetsråd mellom flere sokn, dersom soknene selv ønsker det.

Litt om de enkelte sokn

Idd sokn:

Den vakre middelalderkirken er en skatt med uvurderlig betydning for både lokalbefolkning og besøkende. Med den nye gravplassens vakre utforming i tilknytning til kirken, er kirkestedet et enda viktigere sted for svært mang, og vil være det i all overskuelig framtid. Pilegrimsleden som går forbi kirken gjør at det ville vært spennende å utforske mulighetene til å ha kirken mer åpen og tilgjengelig.

Juletreffesten på Karlsholm er en årlig stor begivenhet, og noe både små og store gleder seg til! Den årlige frivilligfesten er og av stor betydning. Å verdsette og anerkjenne frivillighet er viktig, og frivilligheten vil i tiden som kommer bare bli mer viktig.

Samme med de andre menighetene i Halden kan det være fornuftig å arbeide med en strategi for frivillighet, der det blir viktig å undersøke hva de frivillige selv ønsker å bidra med. Frivillighetsforskning kan bidra med god hjelp i et slikt strategisk arbeid.

Enningdal sokn:

Bygdekvalden i Prestebakke kirke jeg fikk være med på er et godt eksempel på hvordan gode krefter i lokalmiljøet finner sammen og skaper morsomme, spennende og meningsfulle øyeblikk! Med en nylig nedlagt barneskole står kirken igjen som den viktigste identitetsmarkøren i bygda, og det er flott at menigheten tar i bruk samfunnshuset ved det nedlagte skolekomplekset til sine samlinger.

Menighetsrådet har uttrykt ønske om at det skal legges mer arbeid i de gudstjenestene som faktisk avholdes i de to kirkene, og at dette er viktigere enn å holde oppe et høyt gudstjenestetall. Dette er noe jeg støtter, og som må sees i sammenheng med den pågående prosessen med ny gudstjenesteforordning for hele Halden.

Asak sokn:

Gode lokaler gjør Asak godt egnet til felleskapsbyggende virksomhet. Kirkestua er stedet for både familiesang og menighetskvelder. Dette er gode eksempler på at «kirke hele uka» er et godt utgangspunkt for å nå travle familier. Under visitasen fikk jeg æren

av å åpne den nye barnekroken med barnealter i kirkerommet. Denne åpner på en fin måte rommet for barn, og gir rom for både lek, aktiviteter og egne samlinger ved det nye fine alteret. Foreldre som var til stede på familiesangen, bekreftet at de gjerne krysser soknegrenser for å delta. Det er en støtte til at menighetene i Halden kan fortsette å utvikle det strategiske arbeidet sammen, slik at det blir mer kirke for flere. Igjen oppfordrer jeg til felles arbeid med strategi.

Tistedalen sokn

Sangkveldene i Tistedal kirke er populære og bidrar til godt fellesskap. Det samme gjør «Hjerterom» i kapellet som jeg fikk være med på, og som er et godt og viktig diakonalt tiltak som diakoniutvalget i Tistedal og Asak står bak.

Samarbeidet med den lokale speidergruppa er godt i Tistedal, og samarbeidet om gudstjenester der de deltar er verdifullt.

Det er flott å se at kapellet har blitt et godt og nyttig rom, med gjenbruk av innredning og lokaler sørger kirken for bærekraft i utviklingen.

Kirkens egen virksomhet

Som nevnt foregår mye av kirkens arbeid på tvers av soknegrensene. Det er derfor naturlig å gi et samlet innspill på hver av feltene

Gudstjenesteliv:

Jeg har mottatt søknad fra de sju menighetene om endring i gudstjenesteforordningen gjennom fellesrådet, og kommer til å gi et svar snarlig. Så blir det en god mulighet til å se på hvordan den fungerer når jeg kommer tilbake og fullfører visitasen til Halden i 2026.

Kirken blir til når menigheten er samlet om ord og sakramenter og lovsangen lyder. Gudstjenesten er det stedet der dette skjer regelmessig, og hvor menigheten deltar aktivt. Kristi oppstandelsesdag, søndagen, er hoveddagen for kirkens gudstjenestefeiring.

Gudstjenesten er også stedet der kirkens diakoni og undervisning har sin kilde, og fra

gudstjenesten sendes menigheten ut i verden. Gudstjenesten er både universell og stedegen. Den tar farge av sitt lokale jordsmonn, og kan derfor være livsnær, gi gjenkjennelse og åpner for en involvering på et dypere plan.

Gudstjenesten er og et viktig sted for overlevering av tro fra generasjon til generasjon, og har en viktig funksjon i både undervisning, læring og kulturformidling. Det er også stedet der mennesket gjennom både lovsang og klage kan være sammen for Guds ansikt, der vi ber for mennesker og verden, og hvor kirkens musikalske tradisjon har et rom der den kan utfolde seg og skape nye uttrykk for tro gjennom musikkformer i stadig fornyelse.

Gudstjenesten er altså noe mer enn en kirkelig aktivitet blant andre. Den kan derfor ikke behandles kun med rasjonelle og saklige argumenter når det er nødvendig å gjøre prioriteringer.

Kirken i Halden har over tid hatt økonomiske utfordringer som har fått konsekvenser for gudstjenestelivet. Dette ble toppet av en pandemi som vi ser har endret folks vaner og rutiner.

Biskopens forordning er bare en del av det som danner grunnlaget for menighetenes gudstjenestefeiring. Den fastsetter et minimumsantall hovedgudstjenester i hver kirke, og kan si noe om tidspunkt for disse. På bakgrunn av dette må menighetene arbeide med sine årshjul for gudstjenestene, og tenke strategisk om samarbeid, målgrupper og kobling opp mot menighetens øvrige arbeid. Det er også fullt mulig å feire flere gudstjenester enn de forordnede, om ressursene tillater det.

Det totale antall forordnede gudstjenester vil bli redusert som en følge av prosessen som er i gang. Det betyr at menighetene må samarbeide mer rundt gudstjenester, slik at de som ønsker å gå til gudstjeneste kan føle seg hjemme også i andre kirker enn akkurat der de bor. På grunn av avstanden fra Enningedal til de andre kirkene, er det viktig at man der opplever at det feires nok gudstjenester i Enningedal og Prestebakke kirker til at det utgjør et fullverdig tilbud.

Tilgang til tider for dåp kan ikke svekkes. Det betyr at når det blir færre gudstjenester i den enkelte kirke, må det kommuniseres klart at det er mulig å bli døpt eller bære barnet sitt til dåp på andre tidspunkt enn i hovedgudstjenestene. Dette må prost og kirkeverge sørge for.

Målet med prosessen vi nå nærmer oss en foreløpig konklusjon på må være at alle i Halden skal oppleve at det er rikelig tilgang på gudstjenester og sakramenter i deres lokalmiljø, og at det regelmessig feires gudstjenester i alle kirker. Forordningen må også være bærekraftig med tanke på ansatte og økonomi.

Kirkemusikk:

Sang og musikk er en viktig del av barne- og ungdomsarbeidet i Halden. Babysang, barnekor, ungdomskor, voksenkor, familiekor og Gledessprederne er noen av de populære tiltakene. Ansvar for disse er fordelt på ansatte både innenfor diakoni, undervisning og kirkemusikk. Frivillige tar også et stort ansvar.

I gudstjenester, begravelser og vielser er musikken svært vesentlig. Kirkemusikernes arbeid her er helt avgjørende for folkekirkens betjening av medlemmer og øvrig befolkning.

Når det nå legges opp til en betydningsfull reduksjon i antall stillinger på dette feltet vil det bli en kritisk lav bemanning både i forhold til befolkning, medlemstall, antall kirker og kirkelige handlinger. Jeg vil sterkt oppfordre til å se etter løsninger som gjør at det er mulig å opprettholde et kirkemusikalsk tilbud som er bærekraftig og godt.

Det betyr så mye for oss mennesker å ha musikken som ledsager gjennom livet, både på dager da vi er på vårt mest sårbare, og dager der vi feirer livet.

Diakoni:

Den nye diakonstillingen som kom i 2019 er et godt eksempel på god samskaping mellom kommune og kirke. Begge la penger i potten for å få til et målrettet arbeid med ungdom og utenforskap. Det er en stor glede å se at dette har fungert veldig godt, og at det stadig skjer nyskaping.

Det er viktig at diakonien ikke er sektorarbeid som står for seg selv, men at en diakonal holdning gjennomsyrrer alt kirkens arbeid. Det er ikke bare diakonene som driver diakoni, det gjør alle ansattegrupper på sitt vis, i tillegg til alle de frivillige som driver egne tiltak eller bidrar i det som er ansatt-ledet.

Jeg vil og nevne betydningen av tilrettelagte tilbud som «Gledessprederne» som jeg fikk oppleve under en øvelse. Her kan kirken i enda større grad samarbeide med kommunens tjenester om å gjøre tilbudet kjent, slik at kommunens tjenestemottakere får ivaretatt sine rettigheter til aktiviteter knyttet til interesser og til tros- og livssynsutøvelse.

Diakonigruppen som er felles for alle menigheter i Halden, ser til at diakonien er godt forankret i hele kommunen. Her bør menighetsrådene bestrebe seg på å stille med en fast representant. Det vil også være nyttig å synliggjøre diakonien gjennom å ha en diakoniens dag fast i løpet av kirkeåret, gjerne knyttet til en fellesgudstjeneste.

Kirkelig undervisning og læring

I møtet med skolerektorer og barnehagestyrere ble kirkens tilbud til skoler og barnehager presentert og gjennomgått. Halden har et svært fyldig og godt gjennomarbeidet tilbud som har tilnærmet full oppslutning. Dette gjelder både gudstjenester i skoletiden, barnehagesamlinger i kirkene, og samarbeid rundt kompetansemål og læreplaner der formidling i kirkene eller på skolene og i barnehagene gjøres av kirkens ansatte.

Responsen fra rektorer og styrere var overveldende positiv, og jeg vil oppfordre til at dere nå beskriver dette samarbeidet i en overordnet avtale for hele kommunen. Dette gir forankring, forutsigbarhet og sikrer kontinuitet i arbeidet. En slik avtale bør ha tre innholdsdelar: Skolegudstjenester, samarbeid om å nå læringsmålene og krise- og beredskapsstøtte.

Kirkens deltakelse i Dialogforum Østfolds dialogdager for alle elever på 8.trinn ble også trukket frem som veldig verdifullt. At kirken er en pådriver for dialog styrker tilliten til at man er genuint opptatt av å hjelpe unge til å leve godt sammen på tross av ulike meninger, religiøs tilknytning og ulik landbakgrunn. Dette er et viktig bidrag til samfunnets demokratiske motstandskraft.

Kirken har fått en ny overordnet plan for kirkelig undervisning og læring. Her er det lagt vekt på at det skal skapes aktivitet for midlene som tildeles, og lokalkirken oppfordres til å gjennomgå sine tiltak for å sikre at perspektiver som god bredde, tilrettelegging og tilgjengelighet for alle og bedre sammenheng mellom kontinuerlig arbeid og breddetiltak sikres.

På dette feltet er det mye godt samarbeid mellom menighetene. Tiltak legges der forholdene ligger best til rette, og i stedet for å ha mange små arrangementer blir det samlinger med flere deltakere, noe som er fornuftig.

Gjennom konfirmantarbeidet får vi være sammen med en stor andel av fjorten-femtenåringene over tid. Det er et svært viktig arbeid som alltid må prioriteres høyt, og det bør legges mye arbeid i å etablere gode strukturer og godt innhold. Jeg vil oppfordre menighetene til å vurdere dagens organisering av arbeidet. Jeg tror det er et potensiale i å samarbeide mer i hele fellesrådsområdet, samtidig som konfirmantene blir confirmert i sin lokale kirke.

Kirkegårdsdrift:

Det er mange kirkegårder å holde i Halden. De kirkegårdsansatte legger mye arbeid i å få kirkegårdene til å bli gode steder for bearbeiding av sorg og minning av sine kjære. De møter mange mennesker gjennom sin tilstedeværelse på kirkegårdene, og som kirketjenere ved de kirkelige handlingene. Det er svært betydningsfullt at alle blir møtt med vennlighet og imøtekommenhet, slik jeg hører at de ansatte legger stor vekt på. Det er fint å se at hele befolkningen, uavhengig av tro- og livssynstilhørighet, blir ivaretatt på en verdig og profesjonell måte.

De kirkelige gravferdene er en vesentlig del av kirkens arbeid for lokalbefolkningen, og både prester, kirketjenere og kirkemusikere fortjener stor ros for et arbeid som foregår ukentlig og som utgjør den største delen av menneskemøter for kirken. Her blir kirken møtt med tillit og høye forventninger, og det forvaltes godt her i Halden.

Under visitasen ble temaet «blomstereng på kirkegårdene» tatt opp, og jeg forstår på engasjementet at her kan det skje noe nytt til neste år! Dette er bra både for artsmangfold og pollinering og kirken tar sitt ansvar for en bærekraftig framtid for skaperverket.

Kirkens organisering

Halden kirkelige fellesråd har klart det andre fellesråd sliter med: Å få til en samlokalisert stab i hensiktsmessige lokaler. Dette er et godt utgangspunkt for tverrfaglig samarbeid, og samarbeid mellom menighetene. Det er viktig å skille mellom folkekirkens grunnleggende struktur med mange sokn, og det som handler om en hensiktsmessig organisering av arbeidet til de ansatte. At det er mange sokn er ikke til hinder for at ansatte arbeider på tvers. Det gjør både fellesrådsansatte og prester her. Men alle sokneprester sitter i menighetsråd, og har et særskilt ansvar for de respektive sokn.

Jeg vil oppfordre prost og kirkeverge til å se videre på hvordan de ansatte i størst mulig grad jobber sammen på fellesrådsnivået, samtidig som prestene som sitter i menighetsrådene kan ivareta det særskilte ansvaret det innebærer på en god måte. I dette arbeidet bør det og sees på ordningen med to samarbeidsområder for prestatjeneste og gudstjenesteplanlegging, der ser ut til at det nå vil være hensiktsmessig å samordne dette i hele kommunen.

Så må det og nevnes at prestene har hele prostiet som sitt tjenestedistrikt. I stor grad arbeider de lokalt, men prosten har mulighet til å bruke dem i hele prostiet når det er nødvendig. I en situasjon der Borg har vært nødt til å fase ut pretestillinger er dette en ordning som kan bidra til å fordele arbeidet jevnere i prostiet.

Avslutning

Det har vært motiverende og inspirerende å møte så mange mennesker som er engasjert for å veve en solid samfunnsvev som kan hindre utenforskap og polarisering og gjøre livet tryggere og bedre for flere. Det varmer å se at viljen til å skape gode møteplasser for alle, er så sterk her.

Jeg har fått oppleve en kirke som ønsker å være til stede i menneskers liv med tro, håp og kjærlighet. På tross av at vi gjerne skulle ønsket oss mer ressurser og flere folk, lykkes kirken i Halden svært godt.

Jeg vil takke alle gode medarbeidere i kirken som har planlagt denne uken, og som har bidratt gjennom dagene gjennom møter, samtaler, arrangementer og gudstjenester.

Og takk til alle andre jeg har fått møte. Hver og en har satt spor, og gitt mye jeg kan ta med meg videre i min tjeneste som biskop.

Jeg ser frem til å komme tilbake til Halden til neste år, og ønsker Guds velsignelse over alt arbeid og alle menneskene her, både i de fire menighetene jeg særlig har fått bli kjent med denne gangen, og i hele kommunen.

Kari Alvsvåg

Biskop i Borg